

JĀZEPA VĪTOLA LATVIJAS MŪZIKAS AKADEMIJA

Mūzikas, teātra mākslas, dejas, vizuālas mākslas skolotājs

Skolotājs mūzikā un kultūras studijās

Profesionālās izglītības mūzikas skolotājs kora diriģēšanā

3. semestra studente

VALERIJA SAVEKA

Pedagoģiskā kompetence kora diriģenta profesijā

studiju darbs I

Darba vadītājs

Dr. paed. Liene Batņa

RĪGA 2023

Saturs

Ievads	3
1. Diriģenta profesionālā darbība.....	5
2. Pedagoģiskās kompetences raksturojums diriģenta darbībā.....	9
Literatūras un avotu saraksts.....	15

Ievads

Pētījums par to, cik cieši saistītas divas nozares – kora diriģēšana un pedagogija –, ir aktuāls visos laikos, jo tām ir daudz saskarsmes punktu. Pedagoga profesionālā kompetence attiecas uz zināšanām, prasmēm un uzskatiem, kuru rezultātu var novērot darbībā. Kompetenci, kas izpaužas pedagoga profesionālajā darbībā, veido spējas, specifiskās zināšanas un prasmes, kā arī pedagoga personīgā pārliecība, vērtības un motivācija. Audzēkņa kompetence ir tieši atkarīga no pedagoga kompetences, kā arī ir viņa profesionālās darbības ietekmēta (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018).

Diriģēšanas mācību grāmatu un citu materiālu, kur ir aprakstīta diriģēšana un tās metodoloģiju ir daudz, taču neliels skaits ir to, kurās tiek pieminēta arī pedagogija (Spencer, 2000). Starp diriģēšanu un pedagogiju tiek vilktas paralēles. Persona, kas nav apguvusi pedagogiju vai vismaz tās pamatus, nav pietiekami kompetenta, lai izglītotu kādu citu. Pedagoģija kā nopietna zinātne, kurā ir daudz nianšu, ir cieši saistīta arī ar psiholoģiju, līdz ar to šajā jomā neizglītotai personai nav tiesību riskēt un bez jebkādam zināšanām darboties pedagoga profesijā. Pedagoģija ir “mācību un audzināšanas teorija un prakse, zinātnes nozare, kas pēti mācību un audzināšanas teorijas un pedagoģiskās prakses vienotību, lai izglītotu, attīstītu personību.”¹ Pedagoģis ir “audzinātājs, skolotājs, augstākās vai vidējās speciālās mācību iestādes pasniedzējs.”²

Diriģēšana ir “atskaņotājmākslas veids, mūziķu kolektīva (orķestra, kora, ansambla, operas vai baleta trupas) vadīšana skaņdarba iestudēšanas un publiskas atskaņošanas procesā.”³ Diriģents ir “orķestrim vai korim rakstīta skaņdarba, muzikāli dramatiska sacerējuma muzikālais iestudētājs un atskaņojuma vadītājs.”⁴ Kora diriģenta profesija tiek traktētā kā “kora vadītājs un tā darba veidotājs” (Bašs un Marnauza, 2012, 129). Diriģēšanas mākslā izdala divus jēdzienus: taktēšana, ar ko skaidro kolektīva vadīšanu ar tehnisku paņēmieni (metra, tempa, dinamikas, iekritienu) palīdzību, izmantojot konkrētam taktismēram atbilstošu taksfigūru, un

¹ <https://pedagogs.lv/2018/02/11/pedagogijas-terminu-skaidrojosa-vardnica-jeb-isi-un-saprotami-par-sarezgitajiem-terminiem-pedagogijas-maciba/>

² <https://lvv.tezaurs.lv/pedagogs>

³ <https://tezaurs.lv/dirigšana:1>

⁴ <https://lvv.tezaurs.lv/dirigents>

diriģēšana, kas ir diriģenta emocionāla iedarbība uz izpildītājsastāvu un interpretācijas veidošana, tās vadīšana. Ar taktēšanas palīdzību izpildījumā nevar sasniegt pilnīgu māksliniecisko atklāsmi, tādēļ vēlams izmantot dziļu izteiksmību, ko paredz diriģēšana, kas netiek separēta no taktēšanas (Bašs un Marnauza, 2012).

Problēmas aktualitāte un tās pamatojums: diriģents mūsdienās ir starpnieks vairāku pušu vidū – autori, izpildītāji un klausītāji, tādēļ pedagoģiskā pieeja un tai piederošās disciplīnas noderīgi iekļaut jau diriģēšanas mācību procesā, kurā tiek aptverti tehnikas aspekti, muzikalitāte un vadošās prasmes, kas kļūst par pamatiem un norādījumiem, kas nepieciešami veiksmīgai profesionālajai darbībai. Diriģēšanas tehnika ir māksla komunicēt, izmantojot plašu neverbālu žestu klāstu, kas parādās sejā, acīs, rokās un ķermenī, konkrētos gadījumos ar iespēju izmantot diriģēšanas zīlīti. Visi šie komponenti tiek izmantoti, lai precīzi nodotu informāciju par jebkādas interpretācija ideju, ļaujot autoru darbus pārvērst muzikālos rezultātos – priekšnesumos. Nereti diriģēšanas tehnika tiek pārprasta, jo tā ir mūzikas pārveidošana, izmantojot sarežģītu valodu, kur ļoti svarīga ir precizitāte un līdzsvars, tādēļ diriģēšanas valoda kļūst par izsmalcinātu komunicēšanas veidu, kas spēj pārraidīt visa veida muzikālu tekstu, nelietojot verbālu sarunu. Pētījums ir aktuāls tādēļ, ka pedagoģijas pieeja padara šo komunikāciju vērtīgu, jo tā ietver izglītošanās procesu, stratēģijas, metodoloģijas un tehnoloģijas, kas paralēli diriģēšanas tehnikas jēdzieniem dod iespēju tos pielietot arī diriģēšanas tehnikas pilnveidošanā, lai uzlabotu sniegumu. To pedagogs cenšas panākt, izmantojot dažādas metodes un nodrošinot dažādas iespējas informācijas iegūšanai un iemaņu attīstīšanai, tāpēc pedagogam vajadzētu būt iespējai sasniegt pēc iespējas augstāku veikspējas pakāpi, kas ne vienmēr tā notiek (Madrid, 2017).

Pētījuma objekts: pedagoģiskā kompetence.

Pētījuma priekšmets: kora diriģenta profesionālā darbība.

Pētījuma mērķis: pētīt pedagoģiskās kompetences nepieciešamību kora diriģenta darbībā.

Pētījuma jautājums: kā pedagoģiskā kompetence ietekmē kora diriģenta darbību?

Uzdevumi:

1) analizēt zinātnisko literatūru par kora diriģenta profesionālo darbību un pedagoģijas nepieciešamību tajā;

2) definēt kora diriģenta profesionālās darbības komponentus.

Pētījuma teorētiskā metode: teorētiskās literatūras analīze.

1. Diriģenta profesionālā darbība

Jau vēsturē vadītājs (šajā gadījumā tas ir arī diriģents) ir bijis gudrākais, izglītotākais un ietekmīgākais starp citiem. Līdz pat mūsdienām ir saglabājies uzstādījums, ka diriģents parasti ir tas, kuram ir visvairāk zināšanu un prasmju konkrētu personu vidū. Protams, daudzas no šīm prasmēm nav objektīvi novērtējamas, tādēļ mēdz rasties domstarpības, ja ir vairāki pretendenti uz vadītāja titulu, taču tas, kuram šīs līderības pazīmes un spējas kopsummā ir spēcīgākas, ir piemērotāks (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Diriģenta diriģēšanas prasmes ir ļoti cieši saistītas ar citām spējām, piemēram, radošo iztēli, muzikalitāti, balss vokālo kultūru, sejas izteiksmēm, emocionalitāti, temperamentu, reakcijas ātrumu, motoriku, spēcīgu gribu, nosvērtību, paškontroli u. c. Visi šie komponenti ietekmē diriģēšanu, ja kāds no tiem ir vājāk attīstīts, to var redzēt rezultātā. Visas šīs spējas pedagogs analizē un palīdz attīstīt. Diriģenta kompetenci var novērot pedagogiskās ietekmes rezultātā – kāds ceļš tiek mērots, kādi paņēmieni un metodes tiek pielietotas, attīstot audzēkņa radošo personību. Gan diriģents, gan pedagogs prot rast kompromisu, kopsaucēju (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Diriģenta profesijai nepieciešamās zināšanas, prasmes un kompetences ir aprakstītas Latvijas kvalifikāciju datubāzē. Zināšanas, kas tajā ir aprakstītas, iedalās 3 grupās: *Profesionālās darbības pamatuzdevumu veikšanai nepieciešamās zināšanas priekšstata līmenī* (piemēram, literatūras un mākslas vēsture; filozofija un estētika; kultūras analīzes aspekti); *Profesionālās darbības pamatuzdevumu veikšanai nepieciešamās zināšanas izpratnes līmenī* (piemēram, mūzikas vēsture un teorija; vispārējā, sociālā un saskarsmes psiholoģija; pedagogija; komercdarbības pamati; autortiesības un blakustiesības; mūzikas termini valsts valodā un vismaz divās svešvalodās); *Profesionālās darbības pamatuzdevumu veikšanai nepieciešamās zināšanas lietošanas līmenī* (piemēram, kora un orķestra sastāvi, to tehniskās un mākslinieciskās pieejas; kora un orķestra attīstības vēsture; mūzikas formas mācība; solfedžo, harmonija un polifonija; diriģēšanas, orķestra un kora darba metodika; mūzikas notācija; skaņdarbu iestudēšanas metodoloģija; koncerta dramaturģijas veidošanas principi; skatuves kultūra; klavierspēle; valsts valoda; divas svešvalodas saziņas līmenī; darba un vides aizsardzība; darba tiesiskās attiecības; informācijas tehnoloģijas; profesionālās un vispārējās ētikas pamatprincipi; muzicējošo vienību attīstības stratēģija un plānošanas metodes). Tāpat ir uzskaitītas arī 18 prasmes (piemēram, analizēt dažādu laikmetu, stilu, žanru un formu

skaņdarbus; pārvaldīt klavierspēli; iestudēt un diriģēt dažādas sarežģītības pakāpes skaņdarbus dažādiem izpildītāju sastāviem utt.), kurām diriģenta profesijas pārstāvim ir jāpiemīt. Šīs prasmes ir saistītas ar uzskaitītajām zināšanām. Ir uzskaitītas arī 17 kompetences jeb spējas, kurām jāpiemīt diriģenta profesijā strādājošai personai.⁵ Visas šīs zināšanas, prasmes un kompetences ir savstarpēji saistītas un ir ņemtas par pamatu veidojot izglītības programmas Latvijā gan profesionālajās vidusskolās, gan augstskolās, kur var apgūt diriģenta profesiju.

Pirms sākās praktiska darbošanās un mācīšanās, jāapgūst kādi teorijas pamati, tādēļ svarīgi pirmajās nodarbībās uzzināt kādus faktus par diriģēšanas vēsturi, tehnikas nozīmi, sejas izteiksmēm u. c. svarīgiem komponentiem diriģēšanas mākslā. Viens no galvenajiem mācību līdzekļiem ir paša pedagoga žesti, viņa stāja, brīvība utt., tādēļ svarīgs ir faktors, lai pedagogs ir praktizējošs mūziķis, kurš šīs iemaņas izmanto ikdienas darbā. No darba žesta audzēknis gūst daudz svarīgas informācijas, tādēļ pedagogam tam ir jāpievērš pietiekami liela uzmanība, lai vēlāk nav jālabo sevis radītas kļūdas. Diriģēšanai svarīga ir muskuļu brīvība, lai sasniegtu, piemēram, elastību un varētu parādīt plūstošu žestu, kas vairumā gadījumu mūzikā ir dominējošs, tādēļ audzēkņiem jābūt arī zināšanām par ķermeņa mehānismiem, kas veic konkrētas darbības, un balss aparāta uzbūvi, kas atbild par vokālo kultūru, kas ir cieši saistīta ar diriģēšanas manieri (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Diriģēšanas pedagogam ir jābūt tam, kurš apmāca un sagatavo audzēkņus profesionālajai darbībai pēc studijām, piemēram, organizēt koncertdarbību, kas veicina kolektīva profesionālo izaugsmi, pieņemt svarīgus lēmumus, kas skar kolektīva tālāko darbību, vākt informāciju par to, kas notiek apkārt, būt līderim, kura idejām vēlas sekot cilvēki, tādēļ ļoti vēlama ir prakse studiju laikā, kas dod iespēju saprast un piedzīvot šīs profesijas dažādas šķautnes. Šo praksi veidojot, svarīgi izvērtēt, kādas ir audzēkņa vajadzības pēc mākslinieciskās darbības, kas tai dod impulsus, kā arī šādā veidā novērot audzēkņa dinamiku ir viens no objektīvākajiem veidiem, jo audzēknis darbojas ar reālām situācijām, ar kurām saskaras dzīvē (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Diriģentam ir jābūt konkurētspējīgai personai, kas spēj paredzēt, plānot, organizēt, koordinēt un kontrolēt radošo procesu, viņam jāsaprot un jāspēj ievērot dažādas nianšes, diriģēšanas māksla sastāv no plānošanas iemaņām, spējas vadīt kolektīvu, veidot kontaktu ar izpildītājiem, kas tiek vadīti, paredzēt rezultātu un mākslinieciskās darbības sekmīgumu, kuru var novērot, kad mākslinieciskais plāns tiek īstenots tā, lai iztērētā enerģija atmaksājas

⁵ https://www.latvijaskvalifikacijas.lv/kvalifikacija/profesionalais-bakalaura-grads-muzika-dirigents-jvlma/?doing_wp_cron=1655606747.3579831123352050781250

maksimālā vai tam tuvā rezultātā (Savchenko, & Savchenko, 2019). Jānis Lindenbergs uzskatīja, ka “diriģentam jābūt personībai, ja ne izcilai, tad vismaz pāri vidusmēram, personībai ar vispusīgām un profesionālām savas specialitātes, literatūras, mākslas un kultūras vēstures zināšanām, personībai, kas ar savu stāju, uzvedības kultūru un spēju kontaktēties ar cilvēkiem ir paraugs topošiem māksliniekiem” (Lindenbergs, 2012, 12). Un šādi ir īpaši saskatāma līdzība ar to, kādam ir jābūt pedagogam. Abi profesijas pārstāvji tiek aprakstīti kā vienreizējas personības – tiem jābūt izciliem, jāprot viss un jābūt kompetentiem ne vien tajās dzīves sfērās, kurās ir izglītojušies, bet gan visās. Protams, reālajā praksē tas nav iespējams, ko uzsver arī Jānis Lindenbergs, taču tas ir ideāls, uz kuru ikviens var tiekties. Jānis Lindenbergs pētīja un centās noskaidrot kordiriģenta personības attīstības iespējas un pedagoga lomu tās izveidē, uz ko balstoties, veidoja diriģēšanas mācīšanas metodiku, lai tās apguve no pašiem pamatiem varētu notikt pēc iespējas efektīvāk un sekmīgāk, neaizmirstot arī par to, ka ne vien pašam pedagogam ir jābūt vispusīgām zināšanām, bet arī audzēknim ir jāattīstās vispusīgi. Izglītojot audzēkņus, īpaša uzmanība tiek vērsta intelektuālajai, emocionālajai un kultūras attīstībai, profesionālai un radošai izaugsmei, kas, sākotnēji pedagoga vadīta, vēlāk veidojas patstāvīgi.

Diriģenta zināšanām ir jābūt vispusīgām, līdz ar to arī mācību programma ir visaptveroša, sistemātiski organizēta izglītības un profesionālā materiāla strukturēšana, tās saturs ir zinātnisks. Mācību procesā fokusēšanās notiek uz studenta personības vispusīgu un harmonisku attīstību. Pedagoga un diriģenta profesijas ir universālas, tāpēc uz tās pamata profesionālā sagatavošana ir paredzēta visa veida profesionālās darbības, intelektuālo spēju attīstībai, kas kopā veido pedagoga profesionālo kultūru (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Kamēr tiek apgūta disciplīna, audzēknim jau ir izveidojusies galveno profesionālo zināšanu un prasmju bāze diriģēšanā un procesa vadīšanā, praktiskam darbam ar kori, vokālās un kora vokālās kultūras uzlabošanai. Disciplīnas apguve dod iespēju selektīvi koncentrēt audzēknim savu uzmanību uz atsevišķiem darba aspektiem – teorētiskajiem, operatīvajiem, tehniskajiem, mācīšanas, diriģēšanas un izpildījuma –, atdalot tos citu no cita, lai vienmērīgi attīstītu katru no tiem un, apvienojot visus, rezultātā parādītu labāku rezultātu. Darbojoties ar kori mācību procesa ietvaros, audzēknis darbojas *radošā laboratorijā*, kur ir iespēja ieraudzīt vadošās disciplīnas izpildījuma apmācības progresu. Svarīgi atcerēties arī par tādu disciplīnu, kā projektu vadības, pētniecisko prasmju attīstības, komunikatīvo prasmju un iemaņu veidošanas apgūšana, kā arī gan profesionālo, gan personisko attiecību veidošanās (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Diriģenta pedagoģiskās pašizglītības sistēmas apguves rezultāts dalās jomās – izglītojošs, psiholoģiski pedagoģisks, metodisks un muzikāls. Katrai ir raksturīga plaša

izglītības nozare, kas veic šādas funkcijas – izglītības nepilnību kompensācija, jebkāda veida izglītības papildināšana un padziļināšana, paplašināšana un sistematizēšana, izpratnes par savu patstāvīgo darbu un individuāla profesionālās darbības stila veidošanās, sevis izzināšana un pilnveidošana (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Arī neparedzamos apstākļos kā, piemēram, nesen pieredzētā pandēmija, ļoti nozīmīga ir gan pedagoga, gan diriģenta nepārtraukta pašizglītošanās. Mūsdienų pasaule šo profesiju pārstāvjiem pieprasa būt gataviem jebkāda veida pārmaiņām, kā arī darboties dažādos apstākļos un formātos. Viņiem ir jāpazīst savs skolēns tik labi, lai viņš varētu sekmēt audzēkņu spējas dažādās jomās, kā arī spēju uzņemties atbildību par savu izglītību un izglītošanās procesu, tas ir, mācību satura apguvi un prasmju izmantošanu, kad tiek risinātas reālas situācijas un problēmas, darbojoties praktiski (Margeviča-Grinberga, 2021).

Pirmais šī pētījuma uzdevums bija analizēt zinātnisko literatūru par kora diriģenta profesionālo darbību un pedagoģijas nepieciešamību tajā. Veicot literatūras, avotu un citu pētījumu analīzi, balstoties uz šajā nodaļā apkopoto un aprakstīto informāciju, varu secināt, ka profesijas kā diriģents un pedagogs ir cieši saistītas un ka pedagoģijas zināšanas ir nepieciešamas un noderīgas ikvienā vadītāja profesijā, tai skaitā diriģenta. Iepazīstot šajā jomā pieejamos pētījumus, secināts, ka pastāv nepieciešamība pēc jaunākiem pētījumiem, kuros tiek pētīta arī šīs nozares praktiskā puse. Šāda pieredze un zināšanas var noderēt ikvienam diriģentam – gan tam, kurš vēl sevi sauc par studentu vai audzēkni, gan tam, kurš jau ilgus gadus izglīto savus audzēkņus, jo pašizglītošanās process un zināšanu iegūšana notiek visas dzīves garumā.

2. Pedagoģiskās kompetences raksturojums diriģenta darbībā

“Skolotāja kompetenci veido zināšanas, prasmes un uzskati, kas rezultējas darbībā. Skolotāja darbība ietekmē skolēnu darbību, kas savukārt ir viņu topošās kompetences pamatā” (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018, 155).

Kora mūzikas izglītībai dažādās formās ir sena vēsture. Tās iekļaušana vispārējā izglītībā rada neskaidrību, vai izglītības procesa nozīme ir ekvivalenta rezultāta jeb priekšnesuma nozīmei, vai tomēr kāds no tiem ir nozīmīgāks. Termini *performance* un *pedagoģija* nav pilnīgi paralēli, līdz rodas uzskats par potenciālajiem rezultātiem, kas tiek sasniegti ar pedagoga palīdzību. Patriks Frīrs (*Patrick Freer*) izteica, viņaprāt, pretrunīgu jautājumu par to, vai pedagoga rīcībai ir jāvadās pēc snieguma mērķa, vai tomēr pedagoga darbībai ir jābūt vērstai uz pedagoģiju, kas atbalsta audzēkņu muzikālo izglītošanos. Līdzība saskatāma arī matemātikas apgūšanā, jo vispārējā izglītībā uzsvars tiek likts uz sasniegumu pārbaudi, tikmēr kora mūzikas izglītībā, lai parādītu savus rezultātus un gūtu panākumus, pastāv koncerti un konkursi. Pētījumi matemātikas apgūšanā liecina, ka uz audzēkņiem vērstas racionālas pedagoģiskās pieejas ir vienas no efektīvākajām, tāpat ir arī kora mūzikas izglītībā, taču šādu pedagoģisko pieeju process ir laikietilpīgs un mēdz būt traucējošs noderīgākajām zināšanām un prasmēm, kas nepieciešamas rezultātu un panākumu sasniegšanai, jo blakus objektivitātei savu nozīmi iegūst arī subjektivitāte. Pedagogam grūtības sagādā balansēt starp noteiktu un konkrētu prasību sastādīšanu pārbaudījumā vai priekšnesumā un iespēju izglītēt audzēkņus, sniedzot viņiem plašākas zināšanas, kuras var izmantot dažādos kontekstos. Risinājumu varētu meklēt, saprotot, ka gan process, gan gatavais produkts (zināšanu un sasniegumu pārbaude, koncerti, priekšnesumi) var optimāli veicināt gan izglītību jeb zināšanu iegūšanu, gan mākslinieciskumu (Freer, 2011).

Aplūkojot diriģentu kompetenci kā vienotu muzikālās un pedagoģiskās izglītības sistēmu, veidojas padziļināta izpratne par profesionālās darbības iespējām audzēkņu muzikālajā un pedagoģiskajā sagatavošanā (Savchenko, & Savchenko, 2019). Šīs zināšanas var iegūt lekciju, praktisko nodarbību, semināru, meistarklašu, individuālo nodarbību formātā. Katram no tiem savas priekšrocības, piemēram, individuālās nodarbības formāts nodrošina audzēkņa izglītošanu atbilstoši viņa individuālajam darba tempam, muzikālajām spējām un iecerēm, ņemot vērā viņa individuālās īpašības, savukārt praktiskās nodarbības dod iespēju radīt un piedzīvot apstākļus, kas ir līdzīgi pedagoga profesionālajai praksei, tas ļauj audzēkņim

aplūkot dažādas pieejas šai profesijai. Diriģenta profesionālās sagatavošanas process balstās uz kompetences pieeju, veicinot pedagoga profesionālās pieredzes veidošanos un kultūras pašizglītību (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Tādēļ, ka pasaulē norit dažādas diskusijas par pedagogam pienācīgu kompetenci un tās struktūru, uzskati un pētījumu rezultāti par to, kādai jābūt pedagoga izglītībai, atšķiras (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018). Jāņem vērā ka tam par iemeslu ir arī pētnieciskās domas attīstība un konkrētāku terminu lietojums. Piemēram, termins *zināšanas* mūsdienās tiek skatīts tā plašākā izpratnē – kā mācību satura zināšanas, kā pedagoģijas zināšanas un kā zināšanas par to, kā šo saturu iemācīt otram. Lī Šulmans (*Lee Shulman*) uzskatīja, ka pedagogam ir jāpiemīt vispārējām pedagoģiskām zināšanām, kurās īpaši ietilpst izglītošanās procesa vadības un organizācijas pamatprincipi un konkrētajam mācību priekšmetam raksturīgi paņēmieni, lai mācītu kādu mācību priekšmetu. Pedagogam vajadzīgas zināšanas par audzēkņiem, viņu īpatnībām, par mācību saturu, materiāliem, kas kalpo kā instrumenti, par izglītības kontekstu, mērķiem un vērtībām. Tieši šīs zināšanas ir tās, kas atšķir pedagogu no konkrētās lomas speciālista. Svarīgi, ka bez priekšmeta zināšanām nepalīdzēs arī mācīšanas stratēģijas u. tml., tāpēc arī pedagogam ir jābūt savas jomas profesionālim, jo zināšanu trūkums ietekmē izglītības procesa vadību (Shulman, 1987).

Vairākos avotos ir teikts par to, ka pedagogam ir jāprot pašizglītoties, lai paaugstinātu gan profesionalitātes, tas ir, virtuozitātes, gan pedagoģisko prasmju līmeni (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017; Savchenko, & Savchenko, 2019). Protams, līdz ar zināšanām pedagogam jābūt arī praktiskām iemaņām un jāzina, kā teoriju integrēt praksē. Kompetents pedagogs sekmīgi spēj attīstīt audzēkņa prasmes, balstoties uz viņa jau esošajām zināšanām un pilnveidojot tās, kurās ir vislielākais potenciāls. Pedagogs pats ir tas, kurš veido mācību procesu, apgūstot kora diriģēšanu šis process ir individualizēts jeb pedagoga īstenots un īpaši piemērots katram audzēknim individuāli. Personība veidojas visas dzīves garumā, bet īpaši šajā mācību procesā attīstās un parādās jaunas audzēkņa spējas un personiskās īpašības, kuras ir pedagoga ietekmētas (Lindenbergs, 2012; Savchenko, & Savchenko, 2019).

Lai analizētu un nodefinētu pedagoga profesionālo kompetenci, vajag balstīties uz to, kādi ir pedagoga galvenie profesionālie uzdevumi. Dažādās teritorijās pastāv dažādi kompetenču modeļi. Piemēram, Evalda Terharta (*Ewald Terhart*) sastādīts trīs dimensiju modelis – konkrētās zināšanas un prasmes to taksonomija un laiks, kur prasmes nav pedagogu akadēmiskās izglītības mērķis, tās tiek attīstītas un pilnveidotas praksē. Amerikas Savienotajās Valstīs ir Nacionālās profesionālās mācīšanas pārvaldes (*NBPTS, National Board for Professional Teaching Standards*) veidoti standarti, kuros visa informācija ir konkrēti

strukturēta atkarībā no mācību priekšmeta un vecumposma: pedagogam ir uzticēti audzēkņi un viņu izglītošana; pedagogs pārzina savu mācību priekšmetu; pedagogs atbild par mācību procesu; pedagogs sistemātiski mācās no pieredzes, kā arī apmainās ar to ar saviem kolēģiem utt. Pastāv Frica Ozerā (*Fritz Oser*) modelis, kurā nav pievērsta uzmanība katra priekšmeta īpatnībām un kurā tiek izdalīti kritēriji, kurus pedagogs var apgūt: teorētiskais pamatojums, empīriskā pārbaude, vērtēšanas skalas praktiska lietošana. Andreass Helmke (*Andreas Helmke*) apraksta modeli, kur būtiska pedagoga profesionālās kompetences sastāvdaļa ir pašrefleksija un spēja to veikt (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018, 155).

Līdz ar pasaules attīstību un globalizāciju, ir prasība paplašināt pedagoga profesionālo kompetenci, lai tā sevī iekļautu tematus, kas īsti neietilpst pedagoga tiešos amata pienākumos – “veselības, sporta, dzimumu līdztiesības un morāles aspektu apguves integrēšanu un to adekvātas izpratnes veidošanu jaunajai paaudzei” (Krūmiņa, 2015, 93-94). Tas attiecas uz drošumspējas stiprināšanu, kad drošība katru pavada jau kopš bērnības, saglabājot iespēju attīstīt kompetences gan formālā, gan ārpus formālās izglītības. Pedagoģisko drošumspēju cilvēkdrošības kontekstā attiecina uz pedagogu, kurš uz savas kompetences pamata spēj risināt situācijas kurās var tikt apdraudēta audzēkņu vai paša pedagoga personiskā drošība (Krūmiņa, 2015).

Svarīga izglītošanās ceļa sastāvdaļa ir viedokļu apmaiņa, kuru veicot audzēknis jūtas drošs un pasargāts, tādēļ šāda vide ir jānodrošina pedagogam. Tas ir svarīgi, lai audzēknim būtu iespēja izglītoties ne vien no savām, bet arī citu kļūdām, tad ir vērojams sekmīgāks un straujāks profesionālais progress. Pedagogam audzēkņu audzināšanā un izglītošanā liela loma ir ne vien kā sava aroda profesionālim, bet arī kā audzinātājam un personībai. “Pedagogs autoritāti neiegūs ar bargām runām, bet pedagoga stāja, uzvedība, morālās īpašības un savstarpējā cieņa attiecībās ar audzēkņiem ir tas, kas ved uz autoritātes nostiprināšanu” (Lindenbergs, 2012, 13). Imants Kokars reiz atzīmējis, ka gan audzēkņa, gan pedagoga profesionālās audzināšanas procesā vairākos gadījumos svarīgas nav tikai savstarpējās attiecības, bet gan iespēja izteikt savas domas un uzklaut otru viedokli. Audzēknis necienīs savu pedagogu, ja tas savukārt nebūs viņu pārliecinājis par to, ka viņi var būt viens otram uzticīgi. Savstarpējās attiecības iekļauj sevī arī ārpusdarba attiecības, tādēļ pedagogam jāprot sadarboties ar savu audzēkni kā ar kolēģi. Jāprot izveidot un saglabāt šīs robežas (Lindenbergs, 2012).

Izglītības sistēmas tiek nepārtraukti zinātniski pētītas, tiek noteiktas jaunas vadlīnijas lietpratīga pedagoga un diriģenta izglītošanā. Jēdzieni *diriģenta kompetence* un *profesionālā darbība* tiek precizēti, balstoties uz šīs profesijas īpašību un pazīmju kopumu un profesionālo

spēju kopuma rādītājiem (Savchenko, & Savchenko, 2019). Diriģēšanas un pedagoģijas disciplīnas ir iekļaujošas, katras disciplīnas saturu pārstāv pieci profesionālās sagatavošanas virzieni – teorija, tehnoloģijas, pētniecība, izpildītājmāksla un izglītība –, kas dod iespēju papildināt, padziļināt, paplašināt un sistematizēt audzēkņa profesionālo pieredzi, īstenot izglītojošos sakarus un paaugstināt pašizglītības kultūras līmeni (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017). Izglītojoties diriģents pakāpeniski apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas, kas atbild par veiksmīgu un profesionālu radošo darbību, kas ir atkarīga no paša diriģenta gatavības organizēt un vadīt vokālo procesu, rezultātā radot kora priekšnesumu. Īpaša uzmanība tiek pievērsta profesionāli orientētai radošajai domāšanai, profesionāli pedagoģiskajai darbības ievirzei, pedomājot pie kolektīva dalībnieku psiholoģiskajām īpašībām, profesionālās patstāvības un profesionālās identitātes. Diriģenta lietpratības rezultāts ir uz pedagoģijas principiem balstīta izglītība, kas spēj ietekmēt domāšanas izziņas darbību, kura veicina veiksmīgu radošo darbību (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Mainoties pedagoga uztverei, mainās arī viņa loma. Arvien lielāka nozīme tiek piešķirta pedagoga prasmei sadarboties, analizēt, izvērtēt savu darbību, reflektēt par to. Vienādi svarīgas kļūst zināšanas, prasmes, uzskati un pieredze, kas pedagogam ir nepieciešamas, lai plānotu un vadītu audzēkņu izglītošanās procesu, un kas atbild par pedagoga analīzi, pašrefleksiju un sadarbošanos. Katram pedagogam piemīt savs mācīšanas stils, ko ir ietekmējuši viņa personīgie uzskati. Protams, zinot tos, nevar izteikt secinājumus par pedagoga meistarību, jo mācību process neatspoguļo viņa uzskatus. Pedagoga darbību ietekmē viņa subjektīvās teorijas, kas atšķirībā no zinātniskām ir personiskā pieredzē balstītas (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018).

Audzēkņu izglītības galvenais mērķis ir attīstīt viņos būtisku teorētisko un metodisko zināšanu, pētniecisko un analītisko prasmju apjomu. Saturam vajadzētu aptvert kora kultūras vēsturi, kora mākslas teoriju, diriģēšanu, kora skaņojuma specifiku, galvenās diriģēšanas un kora prakses problēmas, vokālā un kora vokālā darba metodes. Izglītības process balstās uz problēmorientētu mācīšanos. Apgūstot iepriekš nosauktās kompetences, audzēknis seko to attīstībai vēstures šķērsgrīzumā, salīdzinot un nosakot atšķirīgo un kopīgo jeb paliekošo. Īpaša uzmanība tiek pievērsta, lai iegūtās zināšanas tiek pielietotas radošajā un pētnieciskajā darbā, un patstāvīgajā darbā ar informatīvajiem materiāliem. Šīs informācijas iegūšana ietver sevī arī praktiskās daļas teorētisko zināšanu apguvi. Bieži vien teorētisko zināšanu bāze tiek iegūta informācijas apmaiņas procesā, taču ievērojama daļa teorētisko priekšmetu satura tiek apgūta praktizējoties patstāvīgā darba procesā (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Pastāv dažādas pedagoģiskās pieejas: Ulriks Overmans (*Ulrich Oevermann*) un Verners Helsepers (*Werner Helsper*) strukturēja procesu, kurā pedagogs visu laiku ir līdzās visās grūtībās un vada audzēkņa izaugsmi; process, kuru izdalījis Evalds Terharts (*Ewald Terhart*), kurā galvenais standarts ir pats mācāmais saturs; Fritza Ozeras (*Fritz Oser*) process, kurā primāri tiek izceltas pedagoģiskās un psiholoģiskās kompetences; process, kura piekritēja un veidotāja ir Džese Vilkinsa (*Jesse Wilkins*), kurā gan zināšanas un prasmes jeb kompetence, gan uzskati un attieksme pret mācību procesu ir vadošie faktori; process, kurā pedagogs vadās pēc jau esošiem modeļiem – mācīšanās teorija par skolēnu zināšanām un prasmēm, izglītības mērķiem un vīzijām, priekšmeta zināšanām, vērtēšanu un klasvadību, u. c. (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018).

“Tāpat kā visās pedagoģijas nozarēs, arī mūzikas pedagoģijā, tai skaitā diriģēšanas apmācībā, ieteicams stingri ievērot didaktikas pamatprincipus (didaktika – (no grieķu vārda *didaktikos*) izglītības un mācīšanas teorija, kas pēta mācīšanas metodes un likumsakarības)” (Lindenbergs, 2012, 14). Gan pedagogs, gan diriģents ir profesijas, kas iekļauj sevī psiholoģijas un pedagoģijas zināšanas, organizatoriskas prasmes un gatavību darboties jebkāda veida apstākļos ar jebkāda veida un līmeņa kolektīvu. Abas profesijas apvieno cilvēkā līdera īpašības, jo, kā pedagogam jāprot vadīt un organizēt klases darbu, tā arī diriģentam jābūt atbildīgam noteicējam kolektīvā, ar kuru tajā brīdī notiek darba process. Kā diriģents, tā arī pedagogs ir tas, kurš veido un valda pār attiecībām kolektīvā – vai tā būtu klase, vai koris, vai ansamblis, vai kopa u. c. –, tādēļ viņam jāpiemīt augstai pienākumu apziņai, centībai, godīgumam, spējai izteikt savas domas, cienai pret apkārtējiem utt. (Savchenko, & Savchenko, 2019).

Jānis Lindenbergs uzskatīja, ka pedagogam ir jābūt sava darba fanātiķim, kuram piemīt neviltota mīlestība pret savu profesiju, jo šāds pedagogs ar savu personīgo piemēru ne tikai teorētiski, bet arī praktiskā veidā var iemācīt saviem audzēkņiem iemīlēt kora dziesmu un kordiriģenta profesiju, kā arī pedagoga aizrautība un radoša pieeja procesu padara radošu un nepiespiestu, kamēr stingras prasības iemāca patstāvību. Pedagogam vajadzētu būt ieinteresētam sava audzēkņa liktenī, lai veidotos saikne, kura kalpo par labu profesionālajai izaugsmei, jo audzēknim rodas iespēja uztvert pedagogu arī kā autoritatīvu personu (Lindenbergs, 2012). Protams, ne katrs teicams savas jomas speciālists var būt labs pedagogs, jo pedagoģija ir zinātne, kas nav tik tuva sajūtu mākslai, cik mūzika ir. Diriģēšanas pedagoģijā ir svarīgi meklēt šo robežu, kas nošķir zinātni no sajūtu mākslas, taču atstāt kādu no tām malā nedrīkst.

Lai mācību process būtu veiksmīgāks, pedagogam ir jāvada un jāuztur mācību process, kurā audzēknis spēj iedziļināties skatītājā tematā (Lāce, Namsone un Volkinšteine, 2018). Lai

audzēkņi saprastu un nospraustu savus mērķus, kā arī pārbaudītu savas profesionālās darbības nozīmi, pedagogam ir svarīgi rast apstākļus, kuros audzēknis var pārbaudīt savu apziņu un patstāvību, lai saprastu, kas kalpos viņam par motivāciju turpināt pašizglītoties un attīstīt tādas prasmes kā plānošana, pašnovērtējums, paškontrolē, pašregulācija, griba, atbildība, profesionālā disciplīna u. tml. (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Ļoti vērtīga un noderīga pedagogam ir prakse ar bērniem, jo tā veicina analītisko prasmju attīstību, kā arī dod iespēju saskarties ar gadījumiem, kad rodas vecuma vai citi ierobežojumi, kas izriet no kādām specifiskām īpašībām, kas piemīt kādām personām. Šīs prasmes dot iespēju mūzikas pedagogam vai kolektīva vadītājam, diriģentam pareizi izvēlēties piemērotu vokālo un kora repertuāru, jo tieši pedagogs ir starpnieks starp darba autoru, izpildītāju un klausītāju. Darbojoties ar bērniem, pedagogam ir iespēja iepazīt arī dažādus radošos paņēmienus un radošo uzdevumu kompleksus, ar kuru palīdzību var izglītoties, piemēram, dramatizēšanas spēles, teātra tehnikas. Šo aktivitāšu rezultātā ikvienam, īpaši bērniem var paskaidrot un palīdzēt sajūst, kā dziedāšana ir saistīta ar visu ķermeni, kā diriģēšana sākas ar stāju, taisnu muguru, roku, kas pacelta no pleca u. tml. (Savchenko, & Savchenko, 2019). Saistot balss aparāta darbību ar pārējo ķermeņa daļu, dziedātājs var pilnveidot savu vokālo tehniku un saprast tās attīstības tehnoloģiju. Pedagogam ir svarīgi radīt vidi, kurā skolēna personiskā motivācija viņa paša attīstībai nodrošina profesionāli nepieciešamo spēju un prasmju pilnveidošanu (Akbarova, Dyganova, & Reva, 2017).

Otrais šī pētījuma uzdevums bija definēt kora diriģenta profesionālās darbības komponentus. Diriģentam ir svarīgi būt vispusīgam jeb izglītotam dažādās dzīves sfērās, viņam jāpiemīt inteliģencei. Tāpat svarīga ir vokālā kultūra un vokālās balss iespējas, jo diriģenta diriģēšanas žestos un manierē var redzēt visas ar to saistītās problēmas, ja tādas ir. Diriģentam jāzina par sava ķermeņa mehānismiem, kā tas darbojas un kas tam ir vajadzīgs. Diriģentam, kā jau vadītājam, jāpiemīt organizatoriskām spējām, lai varētu plānot, organizēt, paredzēt, koordinēt, kontrolēt procesu. Vienmēr jābūt gatavam jebkāda veida pārmaiņām, darboties visādos apstākļos dažādos formātos. Svarīga atziņa – diriģents ir piemērs un autoritāte, kuram vēlas sekot daudzi.

Literatūras un avotu saraksts

1. Akbarova, G., Dyganova, E., & Reva, V. (2017). The Role Of Choral Conducting Training In The Self-Education Of The Music Teacher. *Revista Publicando*, 4(13(2)), 913-921.
2. Bašs, M. un Marnauza, M. (2011). *Diriģēšanas metodoloģija*. Jelgava: Zinātne.
3. Freer, P. K. (2011). The Performance-Pedagogy Paradox in Choral Music Teaching. *Music Faculty Publications*, 38.
4. Lāce, G., Namsone, D. un Volkinšteine, J. (2018). *Skolotājam nepieciešamās kompetences*. Rīga: SIIC.
5. Krūmiņa, A. (2015). Pedagoģiskā kompetence – cilvēkdrošības komponents. *Socrates*, 2(2), 92-102.
6. Lindenberg, J. (2012). *Diriģēšanas mācīšanas metodika*. Rīga: Kultūrizglītības un nemateriālā mantojuma centrs.
7. Madrid, L. F. (2017). *The technique of the conductor: A pedagogical approach*. <https://www.luisfernandomadrid.com/the-technique-of-the-conductor-a-pedagogical-approach/>
8. Margeviča-Grinberga, I. (2021). Skolotajā profesionālā kompetence mūsdienu mainīgajā, neparedzamajā pasaulē. *Tagad*, 2021(12), 8-21.
9. Savchenko, R., & Savchenko, Y. (2019). Choral Conducting Competence as a Pedagogical System. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 382-390.
10. Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
11. Spencer, M. C. (2000). *Conducting Pedagogy: Teaching Through Musicianship*. Norman, Oklahoma: The University of Oklahoma.